

Arkhaia Anatolika
 Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi
 The Journal of Anatolian Archaeological Studies
 Volume 5 (2022)

Antik Kilikya Kenti Prakana'nın Konumu Hakkında Düşünceler
Thoughts on the Location of the Ancient Cilician City of Prakana

Ayhan YALÇIN

 <https://orcid.org/0000-0001-8818-0517>

Geliş Tarihi: 23.01.2022 | Kabul Tarihi: 02.03.2022 | Online Yayın Tarihi: 14.03.2022

Makale Künyesi: Yalçın, A. (2022). Antik Kilikya Kenti Prakana'nın Konumu Hakkında Düşünceler. *Arkhaia Anatolika*, 5, 74-83.
<https://doi.org/10.32949/Arkhaia.2022.44>

Arkhaia Anatolika, Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi "Açık Erişimli" (Open Access) bir dergidir. Kullanıcılar, dergide yayınlanan makalelerin tamamını tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstermek suretiyle bilimsel çalışmalarında bu makalelerden faydalanabilir. Bunun için yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almasına gerek yoktur.

Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Arkhaia Anatolika, The Journal of Anatolian Archaeological Studies follows Open Access as a publishing model. This model provides immediate, worldwide, barrier-free access to the full text of research articles without requiring a subscription to the articles published in this journal. Published material is freely available to all interested online readers.

The scientific and legal propriety of the articles published in the journal belongs exclusively to the author(s).

Arkhaia Anatolika

ISSN: 2651-4664

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 5 (2022) 74-83
DOI: 10.32949/Arkhaia.2022.44

Araştırma Makalesi / Research Article

Antik Kilikya Kenti Prakana'nın Konumu Hakkında Düşünceler *Thoughts on the Location of the Ancient Cilician City of Prakana*

Ayhan YALÇIN*

Öz

Dağlık Kilikya'da arkeolojinin yaşadığı temel sorunlardan birisi de adları bilinen bazı antik yerleşimlerin tam olarak lokalizasyonunun yapılamamış olmasıdır. Bu bağlamda antik kaynaklarda Prakana adlı yerleşimin Klaudiopolis (Mut) kenti ile *Seleukeia pros to Kalykadno* (Silifke) kentleri arasında bir yerde olduğu belirtilir. Ancak bu genel bilgi dışında yerleşimin tam konumu bilinmez.

Bu yazıda, özellikle Ramsay'ın 1890'da yazdıklarını esas alarak genel bir kabulde Prakana'nın Diokaisareia (bugünkü Uzuncaburç) kentine yerleştirilmesi ve bu adın Diokaisareia'nın eski adı olduğu bilgisi sorgulanmaktadır. Ramsay'ın yazdığı yıllarda Diokaisareia'nın gerçek konumu henüz bilinmemektedir. Bu nedenle Ramsay, antik kaynaklardaki anlatımları ölçüt almaktadır. Ayrıca, 787 yılındaki İkinci İznik Konsili'ne katılan rahip Manzon ile ilgili bilgiye güvenmektedir. Bu bilgiye göre Manzon, Prakana ve Diokaisareia'nın temsilcisidir. Ramsay, bu bilgiye dayanarak Diokaisareia ile Prakana'yı aynı yerleşim olarak kabul etmektedir. Ramsay'ın Diokaisareia'nın konumu ile ilgili önerileri konusunda Heberdey ve Wilhelm 1896 yılında, Laranda'dan Seleukeia'ya giden yol üzerinde bulunması gereken Diokaisareia'nın buraya (Ramsay'ın haritasındaki yere) yerleştirilip yerleştirilmeyeceğinin, şu an için kesin olarak ne ileri sürülebileceğini ne de çürütülebileceğini söylemektedir. Daha sonra, 1914 yılında Bauer tarafından şehir kapısı üzerindeki yazıtın okunması ile Uzuncaburç'un Diokaisareia olduğu anlaşılır. Bu durumda, yaptığımız kaynak araştırmalarına ve tarihsel bilgilere göre Prakana'nın Diokaisareia'da olması mümkün değildir. Coğrafi konumunun ipucunu veren tarihsel kaynaklardaki bilgilere göre Prakana'nın, Mut - Gülnar yolu üzerinde yer alan bugünkü Zeyne civarında konumlanması gerekir. Dolayısıyla Prakana adı Diokaisareia'nın eski adı değildir.

Anahtar Kelimeler: Prakana, Dağlık Kilikya, Diokaisareia, Isauria, Konum

Abstract

One of the main problems of Ancient Greek and Roman archaeology in Rough Cilicia is that it is not known exactly where some ancient settlements with known names will be located. In this context, it is stated in the ancient sources that the settlement called Prakana is somewhere between the city of Klaudiopolis (Mut) and the cities of *Seleukeia pros to Kalykadno* (Seleucia ad Calycadnum / Silifke). However, apart from this general information, the exact location of the settlement is unknown.

In this article, it is questioned that Prakana was placed in the city of Diocaesareia (today's Uzuncaburç) with a general acceptance, especially based on what Ramsay wrote in 1890, and that this name was the old name of Diocaesareia. The actual location of Diocaesareia during the years of Ramsay's writing is not yet known. For this reason, Ramsay takes the narratives in ancient sources as a criterion. In addition, the priest who attended the Second Council of Nicaea relies on information about Manzon in 787. According to this information, Manzon is the representative of Prakana and Diocaesareia. Based on this information, Ramsay accepts Diocaesareia and Prakana as the same settlement. Regarding Ramsay's proposals for the location of Diocaesareia, Heberdey and Wilhelm in 1896, what can be argued for the moment with certainty whether Diocaesareia, which should have been located on the road from Laranda to Seleuceia, should be placed here (on the ground on Ramsay's map). Nor does it say it can be refuted. Later, when the inscription on the city gate was read by Bauer in 1914, it was understood that Uzuncaburç was Diocaesareia. In this case, according to our source research and historical information, it is not possible for Prakana to be in Diocaesareia. According to the information in the historical sources that give a clue to its geographical location, Prakana should have been located around today's Zeyne on the Mut - Gülnar road. Therefore, the name Prakana is not the old name of Diocaesareia.

Keywords: Prakana, Rough Cilicia, Diocaesareia, Isauria, Location

* Ayhan Yalçın (Emekli Öğretim Görevlisi), Mersin/TR. E-mail: ayyalcin33@gmail.com / Orcid iD: 0000-0001-8818-0517

Giriş

Arkeolojinin Kilikya Bölgesi'ne ilgisi son elli yıl içinde büyük oranda artmıştır. Artık 20. yüzyılın ilk yarısına göre bugün Kilikya Bölgesi'nin arkeolojik geçmişi ile barındırdığı veriler ve bilgiler, yapılan kazılar sayesinde büyük ölçüde çoğalmıştır. Bu durum, beraberinde bölgenin antik kent ve kırsal yerleşimlerinin konumlarının tam olarak belirlenmesinde yeni arayış, tartışma ve çözüm önerilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Antik Dönem yerleşimlerinin tam konumlarının saptanmasında, önerilen yerlerde bir arkeolojik kazı veya detaylı yüzey araştırması yapılması bazen katkı sağlayabilir. Ancak bu yeterli olmadığında diğer çözüm, bu yerleşimlerin konumlarına değinen veya konumlarını ima eden Eski Çağ yazılı kaynaklarını yeniden değerlendirmektir. Bunun yeterli olmadığı durumda ise, Eski Çağ sonrası, Orta Çağ'dan özellikle 19. yüzyıl sonlarına kadar yerleşimlerin bulunduğu bölgeyi gezen araştırmacı-gezginlerin bulgu ve görüşlerini değerlendirmek gerekecektir. Söz konusu bu araştırmada da bu yol ve yöntemler izlenerek, Dağlık Kilikya'nın yerleşimleri arasında adı belirtilen Prakana kent/yerleşiminin tam konumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Roma Döneminde Dağlık Kilikya'nın Kentleri

Dağlık Kilikya'daki en önemli kentlerden bazıları en eski yerleşimler üzerine kurulmuşken, bazıları Hellenistik Dönem'de kurulmuş veya adları değiştirilmiş, bazıları da Roma Dönemi'nde koloni olarak kurulmuştur. Diğer bir grupta yer alan kentler, Roma ile ittifak kuran yerel krallar tarafından kurulmuş veya sonradan adı değiştirilerek yeniden yerleşime açılmıştır¹.

Bir Hellenistik Dönem yerleşimi olan, Kalykadnos (Göksu Nehri) kıyısındaki Seleukeia (*Seleukeia pros to Kalykadno*)² da imparator Diocletianus (MS 284-305) reformlarıyla oluşturulan Isauria eyaletinin metropolisi olmuştur. Bu dönemde Isauria eyaletinin, Antakya Patrikhanesine bağlı ve oy hakkı olan 33 kenti vardır. Bunlar, Adrasos (Adras Dağında Balabolu), Anemourion (Anamur), *Antiokheia pros to Cragum* (Nohutyeri Mahallesi), Arsinoe (Maraş Tepesi/Bozyazı yakını), Charadros (Kaledran), Klaudiopolis (Mut), Dalisandos (Sinobiç), Diokaisareia (Uzuncaburç), Dometiopolis (Katranlı), Eirenopolis (Çatalbadem), Germanikopolis (Ermenek), Iotape (Aytap), Iuliosebaste (Asartepe), Kardabunda (tam yeri bilinmiyor), Kelenderis (Aydıncık), Kestroi (Macarköy), Kodaka (Kozak köyü), Koropissos (Dağpazarı), Kotrada (Ballık), Lamos (Limonlu), Lauzados (Başyayla), Meloe (Malyaköy?), Musbada (bugün Dumlugöze), Neapolis (Kanlıdivane), Nephelion (Muzkent), Olba (Uğuralanı), Philadelpheia (İmsiören), Prakana, Sbide (Yukarızvit), Seleukeia (Silifke), Selinus (Gazipaşa), Sibyla (Masara/Yıldız), Titiopolis (Kalinören), Zenonopolis'tir³ (İznebol/Elmayurdu). Adı geçen Dağlık Kilikya kentlerinin bazılarının coğrafi konumu hâlâ tartışılmaktadır. Ancak bizim bu yazıda konumunu tartışacağımız yerleşim yeri, Prakana'dır.

Prakana'nın Konumu Üzerine Mevcut Veriler ve Görüşler

Prakana'nın konumu konusundaki en temel verilerden birisi, W. M. Ramsay'ın Ioannis Kinnamos ve Nikitas Honiatis'ten aktardığı bilgilerdir. Ramsay'a göre, 787'deki İkinci İznik Konsili'nde hazır bulunan piskoposların listesinde yer alan Manzon, bazen Diokaisareia, bazen de Prakana'nın piskoposu olarak anılmaktadır⁴. Ramsay, aynı sayfada

¹ Sayar 1999, 193; Topdal 2007, 9.

² Kent adı Latince olarak "Seleucia ad Calycadnum" şeklinde de kullanılmaktadır.

³ Hild ve Hellenkemper 1990, 402.

⁴ Ramsay 1890, 364.

bu ifadelere dayanarak, “*Diokaisareia'nın, Isauria'daki Prakana'nın başka bir ismi olduğu biliniyor*” yargısına ulaşmıştır. Devamında, Ioannis Kinnamos'tan Prakana'nın, Konya Türkleri tarafından 1144'te ele geçirildiği ve 1147 antlaşması ile Bizanslılara iade edildiği bilgisini aktarır. Ramsay, Seleukeia'nın bu dönemde Bizans'ın elinde olduğunu ve bu nedenle Prakana'nın, Bizans ve Selçuklu toprakları arasındaki sınırda ülkenin daha yukarısında kaldığını; ancak koşulların oldukça belirsizleştiği bu dönemde, Prakana'nın Seleukeia ve Lykaonia arasında bir sınır kasabası olduğunu ve Nicetas tarafından Seleukeia'ya yakın biçimde tanımlandığını belirtir. Ramsay, Diokaisareia-Prakana eşitliğine inandığı için, Diokaisareia'nın yerinin, *dekapolis*⁵ şehirlerinden biri olmasıyla Kalykadnos (Göksu) üzerinde olduğunu kanıtlandığını söyleyip, Prakana'nın konumunu netleştirmeye çalışır⁶. Ramsay'ın eserindeki haritaya bakıldığında⁷, Prakana ile Diokaisareia'yı aynı yerleşim merkezi olarak Kalykadnos kıyısında, bugünkü Zeyne civarına konumlandırmıştır⁸. Ayrıca Ramsay, Aziz Papas'ın⁹ atların önünde Laranda'dan (Karaman) Diokaisareia ve Seleukeia'ya koşmak zorunda kaldığını, yolun muhtemelen Klaudiopolis (Mut) üzerinden geçtiğini belirtir¹⁰.

20. yüzyıl başlarında araştırmacı S. Guyer de 1906-1908'de Zeyne'nin hemen yanında bulunan bir Rum köyü olan Ala Kilise'yi inceleyip, burası hakkında 1909/10'da bir makale yayınlamıştır¹¹. Guyer, gördüğü büyük kilise kalıntısının burayı bir piskoposluk merkezi olmaya uygun konuma getirdiğini ifade eder. Yazar, Ramsay'ın yaklaşımından etkilenerek burasının -yanlış da olsa- Diokaisareia olabileceğine işaret etmektedir¹². Bu yanlış konumlandırmaya rağmen, Ramsay'ın haritasındaki Prakana yerleşiminin bu civarda gösterilmesi ve Prakana'nın Isauria'da bir piskoposluk merkezi olduğu hatırlandığında, bizce burasının Prakana şehri olma olasılığı daha da güçlenmektedir¹³. Roma Dönemi'nde, T.

⁵ Dekapolis: “On kent” anlamında bir sözcüktür. VII. Konstantinos Porphyrogenetos'a (*De themat. Asia-Europe*, 13) göre Isauria *dekapolis*inde yer alan bu kentler: Germanikopolis, Titiopolis, Dometiopolis, Zenonopolis, Neapolis, Klaudiopolis, Eirenopolis, Diokaisareia, Lauzados, Dalisandos'tur.

⁶ Ramsay 1890, 364.

⁷ Ramsay 1960, 366.

⁸ Zaten Uzuncaburç üzerine en erken bilimsel inceleme 1891 yılında J. T. Bent (1891, 206-224) tarafından yapıлып yayınlanmıştır. Dolayısıyla Ramsay'ın kitabının yayınlandığı 1890 yılında Diokaisareia'nın konumu hakkında henüz net bilgi yoktur. Bu nedenle Diokaisareia'yı kitabında ve haritasında tahmin ederek bu konumda göstermesinin yarattığı yanlışlık, yeni araştırmalarda hâlâ etkisini sürdürmektedir.

Ramsay'ın Diokaisareia'nın konumu ile ilgili önerileri konusunda R. Heberdey ve A. Wilhelm 1896 yılında, Laranda'dan Seleukeia'ya giden yol üzerinde bulunması gereken Diokaisareia'nın buraya (Ramsay'ın haritasındaki yere) yerleştirilip yerleştirilmeyeceğinin, şu an için kesin olarak ne ileri sürülebileceğini ne de çürütülebileceğini söylemektedir, bk. Heberdey ve Wilhelm 1896, 118. Daha sonra, 1914 yılında W. Bauer tarafından şehir kapısı üzerindeki yazıtın okunması ile Uzuncaburç'un Diokaisareia olduğu anlaşılır, bk. Keil ve Wilhelm 1931, 43.

⁹ Roma imparatoru Maximianus'un saltanatı sırasında Aziz Papas, Hıristiyan inançlarını uyguladığı için tutuklandı ve mahkûm edildi. Ceza olarak, yıllardır çorak olan ve hiç meyve vermeyen bir ağaca bağlandı. Papas Seleukeia'da ağaca bağlı olarak öldü (Kolbell 2005, 85).

¹⁰ Ramsay 1890, 364.

¹¹ Ala Kilise, Şubat 1841 tarihli Osmanlı nüfus defterinde de (BOA. NFS.d. 3687, 72-74) 24 haneli bir Rum köyü olarak kayıtlıdır. Ayrıca Ala Kilise köyünün adına, 1928 yılında devletin resmi kayıtlarında da rastlanmaktadır bk. Dahiliye Vekaleti, 1928, 364.

¹² Guyer 1909/10, 195.

¹³ Zeyne'ye çok yakın bir noktada, 8 km kuzey-kuzeydoğuda yer alan Kilisetepe'nin Prakana'nın konumuna uygun olmadığını, ancak Prakana'nın art alanı içinde olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü Kilisetepe, Göksu Nehrinin kuzey kıyısında yer almaktadır. Bulunduğu nokta, Orta Çağ'da savunma açısından bir kale yerleşimine uygun yüksekliğe sahip değildir. Tepenin zirvesinin, Göksu Nehri seviyesinden yüksekliği 50 m'dir, bk. Baker *et al.* 1995, 148. Bu nedenle, bizce Prakana'ya giden yol kavşağını kontrol etme ve belki de Prakana'yı besleyip destekleyen art alan olma görevi üstlenmiştir. L. Brubaker ve J. Haldon'a göre ise Kilisetepe, Bizans toprakları içinde, Silifke Kalesi tarafından korunan bir geçitte, İslam İmparatorluğunun geniş sınır bölgesine yakın konumdadır, bk. Brubaker ve Haldon 2011, 503.

B. Mitford'un haritasına göre, Silifke'den gelen yolun rotası Göksu'ya paralel biçimde tepelere doğru devam eder, Prakana'dan (= ?) geçip yeniden nehre birleşerek Mut'a ulaşmaktadır (akt. Baker *et al.* 1995, 142).

Ramsay'ın, rahip Manzon'un 787 yılındaki İkinci İznik Konsili'nde bazen Diokaisareia, bazen de Prakana'nın piskoposu olarak anılması ifadesine dayanarak Diokaisareia'nın, Isauria'daki Prakana'nın başka bir ismi olduğunun bilindiği yargısına ulaşması, gözü kapalı kabul edilebilecek bir sonuç olamaz. Çünkü Prakana ile Diokaisareia'nın aynı bölgede ve birbirine yakın olması nedeniyle bölgeyi temsilen pekâlâ iki şehir adına katılıyor olabilir¹⁴. Zaten aşağıda da aktarıldığı üzere Tiberius tarafından MS 17'de Prakana'nın bulunduğu yerde Diokaisareia şehri kuruldu ise aradan geçen 770 yıl sonra İznik Konsili'nde hem Diokaisareia hem Prakana adı hâlâ niye kullanılsın ki? Demek ki 787'de Prakana ve Diokaisareia adıyla iki ayrı yerleşim yeri vardır. Zaten Olba kentinin de 680-681 yılında Üçüncü Konstantinopolis Konsili'ne katılan piskoposluklar arasında adının geçmesinden sonra bir daha tarihte adı geçmemektedir¹⁵. Bu durumda, ona neredeyse bitişik olan ve Prakana ile aynı yer olduğu iddia edilen Diokaisareia'nın da bir daha bu tarihten sonra adının geçmemesi beklenir. Ama 10. yüzyılın ilk yarısında Seleukeia themasında bulunan 10 şehir arasında Diokaisareia adı geçmekte iken, Prakana adına rastlanmaz¹⁶. 12. yüzyıla gelindiğinde Prakana'nın adı tekrar geçmektedir: Prakana, Anadolu Selçuklu ve Bizans arasındaki sınırda yer aldığına göre, eğer Diokaisareia ile aynı yer olsaydı, 1144 yılında Prakana'yı alan Türklerin Diokaisareia'dan 4 km kadar doğuda yer alan Olba'yı da almaması için hiçbir sebep yoktu. Çünkü Diokaisareia'dan sonra Olba'ya ulaşmayı engelleyecek derin vadi, sarp ve dik bir dağ sırası ya da aşılmaz kalınlık ve büyüklükte duvarlar yoktur. Bu durumda, Olba'yı da almadan Diokaisareia'yı alıp sınır şehri yapmak oldukça anlamsız kalmaktadır. Dikkat edilirse, 1144-1147 tarihlerindeki siyasi olaylar sırasında bile Diokaisareia adı değil, Prakana adı kullanılmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz üzere Diocletianus'un oluşturduğu Isauria eyaletinin Antakya Patrikhanesine bağlı 33 kenti (polis) arasında Diokaisareia ve Prakana ayrı ayrı yer almaktadır. Bu bilgi bile Prakana'nın Diokaisareia ile aynı yer olmadığını en açık ispatıdır. Öte yandan, Ramsay'ın anlattığı ve aynı dönemde yaşanan Aziz Papas'ın Laranda'dan Diokaisareia ve Seleukeia'ya koşması hikâyesinden Klaudiopolis'ten geçtiğine dair bir anlam çıkmadığı gibi gittiği yolun -muhtemelen- Klaudiopolis'ten geçtiği çıkarımında bulunmak da pek gerçekçi görünmüyor. Laranda'dan doğrudan Diokaisareia'ya kullanılabilir en uygun iki yol vardır: Ya Sertavul Geçidi ve Koropissos (Dağpazarı), Kozlar yaylası üzerinden Klaudiopolis'e uğramadan bugünkü Çömelek, Kıca köylerinin bulunduğu vadiyi takip ederek Mara'ya ve oradan da Diokaisareia'ya gidilebilir (fig. 1). Yahut da doğrudan Laranda'dan bugünkü Gödet civarından Mara'ya ve oradan da Diokaisareia'ya ulaşılır¹⁷. Bize göre Aziz Papas hikâyesindeki yol, bu yoldur.

Prakana hakkında diğer bir kaynak ise S. Vryonis'in eseridir. Vryonis eserinde, İmparator Manuel Comnenos'un, Türklerin Kilikya'da Prakana'yı ele geçirmesi ve Trakya themasına akınları üzerine Ikonion'a (Konya) saldırmaya karar verdiği 1146 seferinden söz eder. Vryonis'e göre Manuel, sultanın güçlerini sırasıyla Acrounos, Calograis Bounos ve

¹⁴ Çağdaş araştırmacılardan E. Erten de Ramsay'ı kaynak göstererek Prakana-Diokaisareia eşitliğini kabul etmektedir, bk. Erten 2014, 63.

¹⁵ Erten 2014, 63.

¹⁶ Konst. Porphy. *De themat.* (Asia-Europe), 13.

¹⁷ Klasik, Hellenistik ve Roma dönemlerinde Laranda (Karaman), Klaudiopolis (Mut), üzerinden Seleukeia'ya (Silifke) ulaşan güzergâh dışında, bu iki bölgeyi birbirine birçok ana yol bağlamaktaydı. Bu güzergâhlardan biri de Ikonion/Iconium (Konya), Laranda (Karaman), Olba (Uzuncaburç) üzerinden Seleukeia'ya (Silifke) ulaşan güzergâhtı, bk. Bardakçı 2018, 42.

Philomelion'da (Akşehir) bozguna uğrattır. Ardından Selçuklu başkentine yürür. Ancak Danişmendlilerden Müslüman takviye kuvvetlerinin gelişi ve İkinci Haçlı Seferi'nin yaklaşması, Manuel'i kuşatmayı kaldırmaya zorlar. Manuel ve Selçuklu Sultanı Mes'ud, Prakana ve diğer yerlerin Bizanslılara iade edildiği bir antlaşma (1147) imzalar¹⁸.

Ramsay'dan sonra Prakana hakkında en ayrıntılı bilgi veren araştırmacılar, F. Hild ve H. Hellenkemper'dir. Bu iki araştırmacı, Prakana'yı genel anlamda Seleukeia iç (arka) bölgesinde bir yer olarak konuşturır, konumunun tam olarak bilinmediğini, Meydan Kalesi veya Takkadın olabileceğini belirtirler¹⁹. Ayrıca, konum olarak 36²⁰ / 33⁴⁰ koordinatlarını önerirler²⁰.

Oysaki bu koordinatlara Google uydu görüntüsünde baktığımızda, Meydan Kalesi veya Takkadın değil, Silifke - Gülnar yolu üzerindeki bugünkü Gökbelen mahallesinin civarı (Gökbelen'in 1250 m kadar güneydoğusu) karşımıza çıkmaktadır. Yazarlar, Prakana ile Diokaisareia'nın literatürde eş tutulduğu; ancak 9. yüzyıldan kalma bir notta ise Prakana'nın Diokaisareia'nın yanında bağımsız bir piskoposluk olarak listelendiği bilgisini verir. İki yazar, aynı sayfada Prakana'nın tarihte adının geçtiği zamanları da kısaca aktarırlar²¹. Diokaisareia'nın ise Olba'nın Zeus Tapınağı çevresindeki tapınak yerleşiminin (yerleşimin önceden Prakana veya başka bir adı olup olmadığına yer vermeden), İmparator Tiberius Dönemi'nde Diokaisareia adı altında ayrı bir şehir haline geldiğini belirtirler²². Görüldüğü üzere aktarımlarda yer alan bilgilerde Prakana'nın Diokaisareia ile aynı yer olup olmadığı konusunda bir netlik yoktur.

Prakana ile Diokaisareia'nın aynı yer olduğunu iddia eden bir diğer araştırmacı da B. Umar'dır. Umar'a göre "Sezar (imparatorluk) şehri" anlamına gelen "Diokasaeria'nın adı

Figür 1: Isauria Eyaleti ve Prakana'nın Konumu (Ramsay 1960, 366)

¹⁸ Vryonis 1971, 120-121.

¹⁹ Meydan Kalesi (Meydancikkale ile aynı yer değildir. Meydancikkale, Gülnar'ın güneyindedir) ve Takkadın, Seleukeia Klaudiopolis yolu üzerinde olmayıp, Seleukeia - Diokaisareia yolu üzerinde yer almaktadır.

²⁰ Hild ve Hellenkemper 1990, 385.

²¹ Hild ve Hellenkemper, 787 yılındaki İkinci İznik Konsili'nde ekümen listelerinde Prakana Piskoposu Manzon'un, aynı zamanda Diokaisareia piskoposu olarak katıldığını, literatürde Diokaisareia'nın genellikle Prakana ile eş tutulduğunu belirtirler. Bununla birlikte, 9. yüzyıldan kalma bir bilgiye ise Prakana'nın, Diokaisareia'nın yanında bağımsız bir piskoposluk olarak listelendiğini, 1146'da Prakana'yı Selçukluların fethettiğini, ancak 1147 barış anlaşması ile geri verildiğini aktarırlar. Daha sonra tekrar Selçuklular tarafından işgal edildiğini ve 1188'de, Connétable Baudouin'in onu yeniden fethetme girişiminden iki ay sonra Kilikya Ermeni Kralı I. Leon'un eline geçtiğini eklerler. Küçük Ermenistan Kralı I. Leon'un 1199'daki senyörlükleri listesinde, Berdak ve Siwil (= Sibyla) prensleri arasında Prakana prensi Tigran'ın adının geçtiğini, 1246'da Ermenilerin Prakana'yı Selçuklulara teslim etmek zorunda kaldığını, ancak 1248'de geri almayı başardıklarını ve nihayet 1374'te Korykos'un lordu olarak Bragganalı Konstantinos adı ile karşılaştığı bilgisini verirler, bk. Hild ve Hellenkemper 1990, 385.

²²Hild ve Hellenkemper 1990, 239.

Roma Dönemi'nde verilmiş ve devlet belgelerinde asırlardır kullanılmıştır. Kentin Hellenistik ve Roma dönemlerinden önceki eski adı Prakana'ydı. Umar'a göre bu kelime, Luvi dilinde 'kale/liman yeri' anlamına gelir²³. Umar'ın Prakana-Diokaisareia eşitlemesinde de Ramsay'dan kaynaklanan yanlışlığın etkisi görülmektedir.

Prakana'dan oldukça ayrıntılı söz eden diğer bir yazar da C. M. Alishan'dır. O, Prakana'nın Silifke'nin kuzeydoğu dağlık kesiminde aranması gereken büyük bir kasaba ve kale olduğunu belirtir²⁴. Vryonis'te geçen 1143-1147 olaylarına değindikten sonra, 1199'da Küçük Ermeni Kralı I. Leon'un taç giyme töreni sırasında Tigran'ın Prakana prensi olarak yer aldığını aktarır. Bu olaydan 10 yıl önce, yani 1188'de Prakana'nın Türklerin elinde olduğunu; bu tarihten itibaren Ermenilerin eline geçtiğini; I. Hetum Dönemi'nde (1226-1270) Prakana'nın, uzun süre Ermenilerin elinde kaldığını belirtir. Kilikya Ermeni Krallığı yıkılmadan 1 yıl önce, yani 1374'te, Korykos lordunun, Braganalı Lord Constant olduğunu hatırlatır²⁵. Bu yıldan sonra Prakana tarihte duyulmaz olur.

Bu temel kaynaklara dayanarak yazılan kimi araştırmalarda da benzer bilgiler aktarılır²⁶. Bu anlatımlarda Prakana'nın, bir kaleye sahip olduğu görülmektedir. Bu ifade Orta Çağ'da, 7. yüzyılda başlayan ve 9. yüzyıl ortalarına kadar geçen belirsizlik döneminin "sonu geldiğinde artık geçmişin parlak kentlerinin yok olduğu, buna karşılık küçük kale yerleşimlerinin ortaya çıkmış olduğu"²⁷ olgusunun Prakana için de geçerli olduğu anlamı çıkarılabilir. O halde, tıpkı Klaudiopolis ve Seleukeia'da olduğu gibi Prakana'da da yaşamın, güvenlik gereği kale/şehir içinde sürdüğü kabul edilebilir. Ancak Prakana'yı eşitlediğimiz Zeyne kasabası civarında -belki de yaygın bir uygulama olarak taş malzemeler sökülerek bina/mesken yapımında kullanıldığı için- günümüzde herhangi bir kale kalıntısı görülmemektedir.

Diokaisareia ile Prakana'nın aynı yer olduğunu iddia eden diğer araştırma da E. Topdal'ın çalışmasıdır. Topdal'ın yargısı şöyledir: "Luvi dilinde hisar sözcüğünden türemiş

²³ Umar 2000, 62.

²⁴ Alishan 1899, 391.

²⁵ Alishan 1899, 393.

²⁶ Bu araştırmaların belli başlıları şunlardır:

I- Seven 2019, 17: İmparator Manuel tarafından Sultan I. Mesud'a Yazılan Mektup: Mektuba konu olan tarihi olay şu şekildedir; Bizans'taki taht mücadelesinden ve Danişmendli Melik Muhammed'in ölümünden sonra, I. Mesud Anadolu'da üstün duruma geçmiştir. Bizans İmparatoru Manuel ise Selçuklu topraklarına seferler düzenleyip I. Mesud'u durdurmayı amaçlamıştır. İmparatorun kumandasındaki komutanlardan kimisi Türkleri mağlup ederken bir kısmı da Türklere yetişmeden Türkler'in Küçük Menderes bölgesine kadar ilerlemiş olduğunu görmekteydiler. İmparator ise bu duruma çok öfkelenmiş ve Konya'ya doğru hareketlenerek Sultan'a da mektup yazmıştır; *'Bilmeni isteriz ki, sen üzerine saldırmamız için bizi tahrik eden şeyler yaptın. Bizat kendin bizden Prakana'yı gasbettin. Burası sana ait değildi ve son zamanlarda Romalıların (Bizanslıların) topraklarına (Menderes bölgesine) saldırdın.'* Mektubun yazılış tarihi, tahmini olarak Manuel'in Ulubat'ta ordusunu hazırlayıp çıktığı 1146 yılı olarak kabul edilebilir".

II- Akçay 2020, 281-283: "Sultânın Dânişmendli Devleti'ne karşı giriştiği askerî harekât karşısında Yağlıbasan ve Aynüddeve, ona karşı Bizanslılarla ittifak yaptılar. Bu ittifak üzerine Manuel Komnenos, harekete geçip Çukurova'ya kadar ilerleyerek buradaki Ermenilerle Selçuklular aleyhine bir antlaşma yaptı, fakat hastalanması sebebiyle İstanbul'a geri döndü. Bunun üzerine Sultân Mesûd, Bizanslıların Ermeni ve haçlılarla olan ilişkilerine engel olmak amacıyla Bizans'ın Isauria eyaletinde bulunan Prakana kalesini fethetti (1146). Bu fetihle Bizans'ın Suriye ile bağlantısı tehdit altına girmiş oluyordu. ...İkinci Haçlı seferini oluşturan Haçlı ordularının harekete geçmesi ve Mesûd'a yardım geldiği haberi üzerine Manuel Komnenos Sultân I. Mesûd ile bir barış antlaşması imzaladı. Bu anlaşmaya göre Sultân I. Mesûd daha önce Bizans'tan aldığı Antalya ve İçel yörelerindeki birtakım yerleri ve Prakana Kalesi'ni Bizans'a bıraktı".

III- Cramer 1832, 365: "Pracana, Manuel Komnenos tarafından Türklerden alınan Seleukeia yakınlarında bir kasaba. Prakana adından Cinnamus tarafından da söz edilir".

IV- O'Rourke 2011, 33: "Türklerin Kilikya'da Prakana'yı (Silifke/Seleukeia'nun hemen kuzeyinde) ele geçirmesi ve Trakya temasına Türk akınları sonucunda, Manuel şimdi, Ikonion/Konya'ya saldırmaya karar verdi (1146)".

²⁷ Erten 2014, 61.

ve "Hisar yerinin ülkesi/kenti" anlamında kullanılmış olabileceği düşünülen Prakana'nın kuruluşu ve Hellenistik dönem tarihine ilişkin hiçbir şey bilinmemektedir. Ancak bu yerleşim birimi, Zeus Olbios tapınak devletinin topraklarında Kalykadnos üzerindeydi"²⁸. Topdal, M. H. Sayar'ı kaynak göstererek "İ.S. 17 yılında Prakana yeniden kuruldu ve Diokaisareia adını aldı"²⁹ ifadesini kullanmasına rağmen aslında Sayar'ın çalışmasında böyle bir ifade yer almaz. Sayar, söz konusu çalışmasında E. Kirsten'i kaynak göstererek aynen şöyle demektedir: "Dağlık Kilikya'da ise Tiberius M.S. 17 yılında, ...Kappadokya'yı Roma Eyaleti yaptı. ...İmparator bizzat Olba'daki Zeus Olbios Tapınağı'nın o zamana kadar Teukron Hanedanlığı'nın elinde olan arazi tapınak arazisi olduğu için kendi mülkiyetine geçmesinden yararlanarak, bu alanda M.S. 17 yılında Diokaisareia ismiyle bir şehir kurdu"³⁰. Topdal'ın yukarıdaki ilk cümlelerinde Prakana'nın Zeus Olbios tapınak devleti topraklarında, Kalykadnos (nehri) üzerinde olduğunu belirtmesi, aslında Kalykadnos kıyısına çok yakında olan Zeyne'yi dolaylı biçimde onayladığını gösterir. Ancak sonraki cümleleri ilk cümlelerdeki konum tarifiyle çelişmektedir. Bu durumda, Topdal'ın doğru dayanağı olmadan kurduğu Prakana/Diokaisareia eşitliği de geçersiz kalmaktadır³¹.

Bu şehrin kuruluşu hakkında çalışanların en çok referans gösterdiği araştırmacılarından birisi Kirsten'dir. Kirsten, her iki çalışmasında da İmparator Tiberius devrinde Olba'nın batısındaki Zeus Olbios Kutsal Alanı'nın bulunduğu yerleşime Diokaisareia adı verildiğini ve kente dönüştürüldüğünü belirtir³². Sonuçta Kirsten, Diokaisareia'nın bulunduğu yerde önceden bir yerleşim olduğunu kabul ederken, bu yerleşimin önceki adının Prakana olduğuna dair herhangi bir ima veya atıfta bulunmamaktadır³³.

D. Kaplan da Kirsten'i kaynak göstererek imparator Tiberius'un yöredeki Teukros sülalesinden seçilmekte olan rahip yöneticilerine son vererek 'Diokaisareia' ismiyle, yeni bir Roma kenti kurduğunu belirtir. Ancak kurulan yeni kentin bulunduğu yerde önceden Prakana adlı bir yerleşim olduğuna dair bildirim veya imada bulunmaz³⁴.

Kirsten'i kaynak göstererek konuya değinen diğer bir araştırmacı da M. Kurt'tur. Araştırmacı, "Tiberius, Olba'nın 5 km batısında Zeus Olbios Tapınağı'nın da bulunduğu yerleşime Diokaisareia (Uzuncaburç) adını vermek suretiyle hem yerel kültü hem de Roma kültürünü bir araya getirmiş, buraya bir Roma kenti statüsü vermeye çalışmıştır"³⁵ demektedir. Böylece Kurt da Diokaisareia'nın bulunduğu alanda daha önce Prakana adlı bir yerleşim olduğuna dair bir bilgi vermemiştir.

Mevcut kaynaklar ve aktardıkları bilgiler göz önüne alındığında, görülmektedir ki Prakana'nın bulunduğu coğrafi konum, Diokaisareia ile aynı yer olamaz. Hele ki Anadolu Selçuklu ile Bizans arasındaki sınır üzerinde yer alan ve fethedilmemiş Olba ile komşu olan bir Prakana şehri, akla uygun düşmemektedir. Erten, Prakana'nın aslında Selçuklu-Bizans sınırı üzerinde olması gerektiğini hatırlatırken, "aynı tarihsel süreç içinde, Olba'dan kaynaklarda

²⁸ Topdal 2007, 20-21.

²⁹ Topdal 2007, 20-21.

³⁰ Sayar 1999, 210.

³¹ Diokaisareia'nın kuruluşu konusunda D. Magie (1950, 269) Olba'dan yaklaşık üç mil uzakta bulunan Zeus Tapınağı'nın etrafında, Hristiyanlık döneminin ilk yüzyılında Diokaisareia adında ayrı bir şehir haline gelen bir yerleşim yerinin geliştiğini ifade etmektedir.

³² Kirsten 1973, 347-363; Kirsten 1974, 777-802.

³³ Keil ve Wilhelm de buranın önceden Prakana adına sahip olduğunu söylemez. Sadece Olba'nın kutsal alanının Diokaisareia şehri statüsüne yükseltildiğini belirtir, bk. Keil ve Wilhelm 1931, 44.

³⁴ Kaplan 2013, 17.

³⁵ Kurt 2018, 138.

söz edilmemektedir"³⁶ ifadesiyle bu çelişkiye dolaylı olarak işaret etmektedir. Demek ki Prakana, Olba'ya neredeyse bitişik denebilecek kadar yakın bir komşu yerleşim değildir. Eğer komşu olsaydı, aynı yıllarda bir şekilde adı geçmesi gerekirdi.

Sonuç

Bu çalışmada Roma Dönemi'nden itibaren Kilikya ve sonrasında Isauria eyaleti kentleri arasında adı geçen Prakana'nın coğrafi konumu hakkındaki veriler ve bilgiler sorgulanmıştır. Antik Çağ ve Orta Çağ kaynaklarında yer alan verilerle bu kaynaklardan yararlanılarak 19. yüzyıldan günümüze kadar yazılmış araştırmaların sağladığı bilgiler değerlendirilmiştir. Bu arada, 4. yüzyılda Antakya Patrikhanesine bağlı piskoposluk merkezleri olan Isauria kentleri arasında Prakana ve Diokaisareia'nın ayrı birer şehir olarak yer aldığı unutulmamalıdır. Ayrıca Ramsay kaynaklı değerlendirmeler esas alınarak Prakana'nın antik Diokaisareia kenti ile aynı yer olduğunun ve kaynaklardaki verilere bakılarak Prakana kentinin adının değiştirilerek Diokaisareia adına dönüştürüldüğünün söylenemeyeceği ortaya konulmuştur.

MS 787 yılındaki İkinci İznik Konsili'ne katılan Menon'un adının Diokaisareia ve Prakana yerleşimleri temsilcisi olarak geçmesinin bu iki kentin aynı yer olduğu sonucunu doğurmayacağı; yöresel anlamda birbirine yakın olmaları dolayısıyla iki yeri birden temsil etmiş olabileceği görüşünün daha mantıklı olduğu düşünülmektedir. Kaynaklarda Prakana'nın Klaudiopolis - Seleukeia yolu üzerinde olduğunun belirtilmesinden hareketle, Aziz Papas'ın Laranda'dan getirilirken kullanılan yolun (Aziz Papas'ın bu yolda Klaudiopolis'e uğramış olabileceği tahmin edilmişse de), Laranda - Klaudiopolis - Mara - Diokaisareia - Seleukeia yolu olduğu yargısına varılamaz.

MS 17 yılında Diokaisareia adının Prakana'nın yerini aldığı iddiasına rağmen bu tarihten bin yıldan daha fazla geçen zamandan sonra bile Prakana adının hâlâ kullanılırken Diokaisareia adının kullanılmıyor olması, bu iki kentin aynı yerleşim olmadığı fikrini güçlendirmektedir.

Eğer Prakana ile Diokaisareia aynı yer ise 1143 yılında Selçuklu Türklerinin Prakana'yı fethederken, arada derin vadiler, uçurumlar, aşılmaz dik dağlar, büyük duvarlar olmayan, Diokaisareia'dan birkaç km uzakta ve geçilmesi kolay düz bir zeminin diğer ucunda olan Olba'yı ele geçirmemelerinin hiçbir mantıklı açıklaması yoktur.

Bu durumda, Klaudiopolis ile Seleukeia arasında bir yerde olan Prakana'nın olabileceği en uygun konum, günümüzün Zeyne kasabası civarındır. Burası ayrıca antik çağlardan bu yana güneydeki kıyı kenti Kelenderis'i Klaudiopolis'e bağlayan yol ile Klaudiopolis - Seleukeia yolunun tam kesişim noktasındadır. Bu nedenle bölge güzergâhlarının kontrol edilebileceği en uygun noktadır. Dolayısıyla, Orta Çağ'da gerek Bizans İmparatorluğu'nun gerek Kilikya Ermeni Krallığı'nın ve gerekse Konya merkezli Anadolu Selçuklu Devleti'nin elinde bulundurmak isteyeceği en stratejik merkezdir.

³⁶ Erten 2014, 63.

Bibliyografya

- Akçay, F. (2020). *Türkiye Selçuklu Devleti'nin Değişken Sınırları*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ordu Üniversitesi.
- Alishan, C. M. (1899). *Sissouan ou L'Armene Cilicie Description Geographique et Historique*. Hachette Livre.
- Baker, H. D., Collon, D., Hawkins, J. D., Pollard, T., Postgate,, J. N., Symington, D. ve Thomas, D. (1995). Kilise Tepe 1994. *Anatolian Studies*, 45, 139-191. <http://.> doi: 10.2307/3642918.
- Bardakçı, K. (2018). Antik Çağ'da Konya Ovasını Taşeli Platosuna Bağlayan Yollar. *Asya Studies* 3, 39-45. <https://doi.org/10.31455/asya.390030>
- Bent, J. T. (1891). A Journey in Cilicia Tracheia. *JHS*, 12, 206-224. <https://doi.org/623512>
- BOA. NFS.d. no: 3687, 72-74 (Başkanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri).
- Brubaker, L. ve Haldon, J. (2011). *Byzantium in the Iconoclast Era (ca680-850)*. Cambridge University Press.
- Cramer, J. A. (1832). *Geographical and Historical Description of AsiaMinor, Vol 2*. Oxford University Press.
- Türkiye Cumhuriyeti Dâhiliye Vekâleti (1928). *Son Teşkilât-I Mülkiyyede Köylerimizin Adları*. İstanbul Hilâl Matbaası.
- Erten, E. (2014). Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Sonu. *Seleucia ad Calycadnum*, 4, 57-72.
- Guyer, S. (1909/10). Ala Kilise: ein kleinasiatischer Bau des V. Jahrhunderts *Zeitschrift für Geschichte der Architektur*, 3, 192-199. <https://doi.org/10.11588/diglit.22223.29>
- Heberdey, R. ve Wilhelm, A. (1896), *Reisen in Kilikien*. Gerold in Komm.
- Hild, F. ve Hellenkemper, H. (1990). *Kilikien und İsaaurien, Tabula Imperii Byzantini V*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Kaplan, D. (2013). Kalykadnos (Göksu) Kıyısındaki Seleukeia (Silifke) ve Çevresi: Erken Hıristiyanlık Dönemine Kadar Anıtları ve Tarihi-Coğrafyası. S. Durugönül (Ed.) *Silifke Taş Eserler Kataloğu – Heykeltraşlık ve Mimari Plastik Eserler* (13-23). Pitura.
- Keil, J. ve Wilhelm, A. (1931). *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, III*. Manchester University Press.
- Kirsten, E. (1973). Diokaisareia und Sebaste, zwei Städtegründungen derfrühen Kaiserzeitim Kilikischen Arbeitsgebiet der Akademie. *Österreichische Akademie der Wissenschaften - Philosophisch-historische Klasse*, 110 (347-363). VÖAW.
- Kirsten, E. (1974). Elaiussa-Sebaste in Kilikien. E. Akurgal ve U. B. Alkım (Ed.) *Mansel'e Armağan* (777-802). Türk Tarih Kurumu.

- Kolbell, E. (2005). *Were You There ? Finding Ourselves at the Foot of the Cross*, Louisville, Kentucky.
- Kurt, M. (2018). Dağlık Kilikia ve Isauria'daki Kentleşme ve Sosyal Yaşam Üzerine Roma Kültürünün Etkileri. *International Journal of History Studies*, 10(3), 131-153. <https://doi.org/10.9737/hist.2018.599>
- Magie, D. (1950) *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton.
- O'Rourke, M. (2011). *The Last Era of Roman Magnificence: 12th Century Byzantium and the Komnenoi Emperors*. Canberra.
- Ramsay, W. M. (1890). *Historical Geography of Asia Minor*. John Murray.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* (M. Pektaş, Çev.). İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Sayar, M. H. (1999). Antik Kilikya'da Şehirleşme. XII. *Türk Tarih Kongresi I*, 12-16 Eylül 1994 (193-216). Türk Tarih Kurumu.
- Seven, F. (2019). *Vekayinamelerde Bulunan Anadolu Selçuklu Devleti'nin Diplomatik Vesikaları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Niğde Üniversitesi.
- Topdal, E. (2007). *Kilikia Eyaleti: Kentler ve Roma Yönetimi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ege Üniversitesi.
- Umar, B. (2000). *Kilikia, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*. İnkılap Kitabevi.
- Vryonis, S. Jr. (1971). *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*. University of California Press.